

ČASOPIS ZA KULTURU HRVATSKOGA KNJIŽEVNOG JEZIKA
IZDAJE HRVATSKO FILOLOŠKO DRUŠTVO
GOD. 68., BR. 5., 161. – 200., ZAGREB, prosinac 2021.

Hrvatski se jezik voli znanjem.

JE LI PRIJEDLOG ZA AGRESIVAN?

Maja Glušac

Uvod

Pojam jezične agresije¹ u hrvatskome jezikoslovlju najčešće se navodi u okvirima funkcionalne stilistike pri opisima administrativnoga stila² – do te mjere da se čak smatra i *najagresivnijim* stilom zbog

„svoje izrazite i izričite preskriptivnosti i imperativnosti, zbog svoga propisivačkoga karaktera (jer služi preskriptivnoj svrsi, tj. oblikovanju jasnih i nedvosmislenih pravila i uputa za djelovanje i izvedbu).“ (Barić i dr., 1999.: 60.)

Taj se stil smatra agresivnim koliko i ideologija koja ga pokreće pa iz toga može proizaći uvjerenje da ono što je dobro u jeziku zakona i politike mora biti dobro i u drugim situacijama (Badurina, Kovačević, 2001.: 91.). Agresivnost je često prisutna u političkom diskursu, osobito u javnim govorima tijekom predizbornih kampanja, ali i nakon njih, a brojna su jezična i stilska sredstva kojima se ostvaruje – uvreda-

¹ Na e-platformi John Benjamins u e-časopisu *Journal of Language Aggression and Conflict* objavljuju se radovi koji tematiziraju jezik agresije i sukoba s jezikoslovnoga gledišta, ali i s gledišta psihologije, antropologije, sociologije i drugih znanosti.

² Administrativni se stil određuje kao stil koji se „najviše nameće drugim funkcionalnim stilovima“ te u tom smislu „znade ponekad biti vrlo agresivan. A do te agresivnosti dolazi najčešće onda kada se njegova imperativnost (jedna od njegovih najvažnijih značajki) protegne i na funkcionalne stilove kojima ona inače nije svojstvena (a nije svojstvena nijednomu drugomu funkcionalnom stilu).“ (Silić, 2006.: 65.)

ma, psovka, podcjenjivanjima, porugama, ironijom, sarkazmom, aluzijom i dr. (Vidović Bolt, 2013.). Agresivnost je prisutna i u jeziku reklamnih poruka u kojima se pak „umekšava i zabašuruje sve razvijenijom sofisticiranošću i višeslojnošću“ (Udier, 2006.), kao i u tračevima na internetskim portalima „koji skupljaju i prikazuju neprovjerene, senzacionalističke informacije koje često prate slike“ (Błachowicz, 2013.). Agresivnost jedne jezične jedinice, u ovom slučaju prijedloga, u hrvatskoj se jezikoslovnoj literaturi navodi pri opisu prijedloga *zbog*:

„Kada je riječ o uzročnim imenskim konstrukcijama, u novije se vrijeme može uočiti i *dosta izražena agresivnost* [istaknula M. G.] općeuzročnog prijedloga *zbog*, koji osim spomenutoga prijedloga *s(a)*, usp. *s neznana jada* → *zbog neznana jada*, potiskuje i druge prijedloge što su ranije, znatno češće nego danas, dolazili u uzročnom značenju.“ (Pranjković, 2001.: 98.)

Pitanje iz naslova ovoga rada potaknuto je opisom prijedloga *za* u jezičnome savjetniku Ivana Brabeca (1984.: 107.) u kojem autor izrijekom već u naslovu jezičnoga savjeta (Agresivni prijedlog *za*) prijedlog *za* označuje agresivnim, a primjerom (*za očekivati je*) daje naslutiti u kojim će se ustrojstvima i u kakvoj uporabi agresivnost potvrditi. Iako navodi samo primjer uporabe prijedloga *za* s infinitivom, u savjetniku Brabec opisuje i druge uporabe toga prijedloga koje smatra nepravilnima i time opravdava naslov savjeta (npr. **dogovor za osnivanje radionice* → *dogovor o osnivanju radionice*, **poziv za sudjelovanje* → *poziv na sudjelovanje*, **čestitka za izbor* → *čestitka na izboru*).³ Primjeri iz suvremenih rječnika hrvatskoga jezika potvrđuju Brabecove normativne napomene: *poziv na sud*, *poziv na školsku priredbu*, *poziv na svadbu* (HJP),⁴ *poziv na večeru*, *poziv na svečanu akademiju* (RHJ),⁵ *čestitka na položenom ispitu* (HJP, RHJ). Međutim, uz navedene imenice (*poziv*, *čestitka*) prijedlog *za* može biti upotrijebljen u normativno prihvatljivim izrazima s odrednicom vremenskoga značenja, npr. *poziv za srijedu*, *čestitka za Božić*. U takvim se izrazima povezuju vrijeme i cilj te se označuje svojevrsna vremenska namjena, a akuzativni izraz može označiti i uzročnu temporalnost (Glušac, 2019.: 135.). Jezični savjetnici navode i druge slučajeve u kojima se prijedlog *za* nepravilno upotrebljava – npr. za označivanje cilja uz glagole kretanja: **putovati za Rijeku* → *putovati u Rijeku* (Hudeček, Matković, Čutuk, 2012.: 122.; Dulčić ur., 1997.: 370).⁶

³ O Brabecovim normativnim određenjima kritički progovara Pranjković (2001.: 108.): „Mislim ipak da bi sintagme tipa *poziv za sudjelovanje* trebale biti ravnopravne, ako ne i imati određenu prednost u odnosu na inačice tipa *poziv na sudjelovanje* unatoč tome što u glagolskoj rekciji imamo samo *pozivati na sudjelovanje*, a nemamo **pozivati za sudjelovanje* (upravo to Brabec navodi kao glavni argument svoga stava). Naime, glagolska se rekcija može (npr. *baviti se politikom* i *bavljenje politikom*), ali i ne mora podudarati s imeničkom (npr. *pisati zadaću*, ali *pisanje zadaće*; ne dolazi u obzir **pisanje zadaću*).“

⁴ HJP – Hrvatski jezični portal

⁵ RHJ – Rječnik hrvatskoga jezika urednika J. Šonje

⁶ Zamjena prijedloga *u* prijedlogom *za* objašnjava se utjecajem francuskog, talijanskog i njemačkog jezika te se smatra da takva uporaba „nije u duhu našega jezika“ (Hraste, 1957.: 90.). Međutim,

S druge pak strane, jezično savjetništvo potvrđuje i primjere u kojima prijedlog *za* – unatoč normativnoj prihvatljivosti – biva zamijenjen kojim drugim prijedlogom:

„Umjesto prijedloga *o* u sintagmama kao što su *program o zaštiti okoline, zahtjev o uvođenju radne obveze* dolazi prijedlog *za: program za zaštitu//zaštite okoline, zahtjev za uvođenje radne obveze*.“ (Barić i dr., 1999.: 187.)

U vremenskome značenju prijedlog *za* nepravilno se zamjenjuje prijedlogom *kroz*⁷ u primjerima sa značenjem vremenskoga roka: **Vlak stiže kroz dva sata → ... za dva sata* (Dulčić ur., 1997.: 370.; Barić i dr., 1999.: 183.). Česte su i zamjene prijedloga *za* prijedlogom *po* u izrazima sa značenjem koristi ili štete, npr. **pogubno po zdravlje, opasno po život, loše po nas* (Barić i dr., 1999.: 188.; Frančić, Hudeček, Mihaljević, 2005.: 150.; Hudeček, Matković, Ćutuk, 2012.: 116.; Dulčić ur., 1997.: 391.). Mogućnosti zamjenjivanja prijedloga *za* drugim prijedlozima ovdje nipošto nisu iscrpljene, a ta tema zasigurno zaslužuje detaljnu obradu kojom bi se dodatno rasvijetlio i odgovor na pitanje o agresivnosti prijedloga *za*, osobito u primjerima kod kojih je dvostruka rekcija normativno prihvatljiva (npr. *skrb o + L i skrb za + A*). Prema navedenim opisima može se zaključiti da se agresivnost prijedloga određuje u odnosu na učestalost uporabe, osobito pri zamjenjivanju i potiskivanju drugih prijedloga. U odnosu na takve primjere Pranjeković (2001.: 108.) stoga zaključuje „da je ta agresivnost i opravdana jer je to prijedlog s općeakuzativnim značenjem ciljnosti, namjere, namjene i sl. koje se (značenje) pretpostavlja u navedenim primjerima. On na neki način odgovara na pitanje »kakav je cilj« ili »čemu su namijenjeni« sposobnost, poziv, čestitka, put i sl., pa njegova pojava u razmatranim primjerima nije nimalo neočekivana.“

U nastavku rada pozornost će se posvetiti uporabi prijedloga *za* ispred nepromjenjivih riječi te će se na temelju analize takve uporabe pokušati opravdati agresivnost prijedloga *za*.⁸

Značenja prijedloga *za*

U većini se hrvatskih gramatika prijedlozi opisuju kao riječi koje nemaju leksičko značenje te se naglašuje njihovo gramatičko, sintaktičko, značenje – izriču odnose među dijelovima sintagme.⁹ No, usporedimo li značenja sintagma *sjedi za stolom* i *sjedi pod stolom*, potvrđuje se pak postavka da prijedlozi mijenjaju značenje izraza,

ako se prijedlogom *za* izriče smjer ili namjena (npr. *autobus za Osijek*), uporaba mu je normativno prihvatljiva (Dulčić ur., 1997.: 370.; Raguž, 1997.: 146.; Barić i dr., 1999.: 195.). Pranjeković (1987.: 5.) pak smatra da nema „nikakvog ni sintaktički ni semantički relevantnog razloga“ da se priložna uloga toga izraza (*Vozi li taj vlak za Sarajevo?*) smatra manje pravilnom od atributne uloge (*Je li to vlak za Sarajevo?*). Više o tome u Melvinger (1988.).

⁷ Iako se izriječkom ne spominje pojam agresivnosti, i pri opisu se prijedloga *kroz* govori o proširenju njegove uporabe: npr. Babić (1992. – 1993.) navodi da *kroz* „dobiva nove službe preuzimajući ih od drugih prijedloga ili dolazi umjesto besprijedložnih upotreba pojedinih padeža.“

⁸ M. Matković (2006.: 101.) prijedlog *za* naziva *tvrdokornim* prijedlogom.

⁹ Usp. Barić i dr. (1997.: 227.), Težak, Babić (2005.: 162.), Ham (2002.: 98.).

odnosno da svaki prijedlog ima još i kakvo značenje koje nije gramatičko. U okviru kognitivnolingvističkih teorija prijedlozi se opisuju kao višeznačne jezične jedinice čija značenja čine motiviranu i strukturiranu značenjsku mrežu.¹⁰ Između mišljenja da prijedlozi imaju samo gramatičko značenje i onoga da nema riječi bez leksičkoga značenja, gledašte je prema kojemu je leksičko značenje prijedloga „na neki način sliveno s njihovim gramatičkim značenjem“ (Pranjkočić, 2002.: 12.), tj. da je „teško odvojiti njihovo leksičko značenje od strukturnog značenja čiji su oni signali“ (Fries, 1952.: 106.). Polazeći od lokalističke teorije padeža, osnovno je značenje prijedloga prostorno. Iz prostornoga se značenja metaforičkim prijenosima i proširenjima zatim razvilo vremensko značenje,¹¹ a onda i druga apstraktnija značenja. Zajedničko je obilježje prostornim i vremenskim prijedlozima to što se određuju kao dimenzionalni prijedlozi čije je obilježje mjerljivost, dok nedimenzionalni prijedlozi imaju apstraktna (nemjerljiva) značenja, ona koja se odnose na logičke odnose – sredstva, društva, kakvoće, načina, namjere, uzroka, posljedice, uvjeta i dr. (usp. Pranjkočić, 2001.: 7.; Silić, Pranjkočić, 2005.: 245. – 250.).

Iako je sredinom 19. stoljeća Veber (1859.: 67.) zapisao da prijedlog *za* „neima glavna značenja, odakle bi se mogla izvoditi ostala znamenovanja“, prema lokalističkoj se teoriji ipak može odrediti i njegovo osnovno značenje, a to je prostorno značenje. Prijedlog *za* označuje da se što nalazi sa stražnje, nalične strane predmeta označenog odrednicom: s akuzativom označuje mjesto kao cilj kretanja ili kakve druge aktivnosti (npr. *sjela je za stol*), a s instrumentalom mjesto radnje, zbivanja ili stanja (npr. *sjedi za stolom*). S kognitivnolingvističkoga gledišta sva se značenja prijedloga *za* s akuzativom povezuju s pretpostavljenom shemom STRAŽNJA STRANA KAO CILJ, a značenja prijedloga *za* s instrumentalom povezuju se sa shemom SMJEŠTENOST SA STRAŽNJE STRANE (Matovac, 2017.: 207. – 208.). Prijedlog *za* dolazi i u genitivnim izrazima,¹² no takvi izrazi nemaju prostorno značenje, nego označuju istovremenost (npr. *za rata*). Dok su takvi izrazi bili učestali u prvoj polovici 20. stoljeća, osobito u prvim dvama desetljećima, te su bili i dijelom jezične norme i zagrebačke filološke škole i hrvatskih vukovaca (Glušac, 2019.: 59.), s vremenom se njihova uporaba smanjuje, upotrebljavaju se samo neki ustaljeni izrazi,¹³ a u suvremenom se hrvatskom jeziku određuju kao „knjiški, ponešto zastarjeli

¹⁰ Usp. Lakoff (1982.), Šarić (1998.), Matovac (2017.).

¹¹ Na prijenos prostornoga značenja na vremensko u hrvatskoj jezikoslovnoj literaturi ukazivalo se već krajem 19. stoljeća, npr. pri opisu prijedloga *kroz* (Rječnik JAZU, 1889. – 1903., V.: 623.), ali i poslije (usp. Pavešić ur., 1971.: 130.).

¹² Korpusna su istraživanja pokazala kako je najučestalija uporaba prijedloga *za* u akuzativnim izrazima (95,24 %), dok se u drugim dvama izrazima potvrđuje znatno manje: 3,16 % u instrumentalnim i 0,51 % u genitivnim izrazima. Preostali udio od 1,09 % čine primjeri uporabe prijedloga *za* s infinitivom (Matovac, 2017.: 211.).

¹³ Korpusnim se pretragama potvrđuju primjeri neizravnoga izricanja vremena s imenicom *rat* (*za rata*), s imenima vladara pri označivanju povijesnih razdoblja njihove vladavine (*za cara Dioklecijana*) i uz imenice koje označuju kakve okolnosti (*za mira*, *za kiše ili tuče*), dok su primjeri

i/ili kao obilježje »biranijeg« stila.“ (Pranjković, 2001.: 14.) Razlog se tomu između ostalog objašnjava i vezom s prostornim značenjem: izrazi *za* + *G* vremenskoga značenja s vremenom su postajali obilježeni jer nisu imali (ni značenjsku ni formalnu/obličnu) istovrijednicu u sustavu prijedložnih izraza prostornoga značenja (Ivić, 1957. – 1958.: 144.). Izraz *za* + *G* opisuje se kao „rezultat reduciranja prijedložnog izraza *za vrijeme*“ (Silić, Pranjković, 2005.: 210.), koji se u suvremenoj literaturi određuje kao sekundarni genitivni vremenski prijedlog,¹⁴ a takav je i nešto manje učestali prijedlog *za doba* (Glušac, 2019.: 61.).

S obzirom na to da „prijedlog *za* ima vrlo mnogo značenja“ (Brabec, 1984.: 107.), zanimljivo je usporediti kako ga opisuju suvremeni rječnici hrvatskoga jezika. Uspoređeni su sljedeći rječnici: Rječnik hrvatskoga jezika urednika J. Šonje (RHJ), Školski rječnik hrvatskoga jezika skupine autora (ŠRHJ), Hrvatski jezični portal (HJP) i Veliki rječnik hrvatskoga standardnog jezika (Vrh). Usporedba pokazuje da se rječnički opisi razlikuju u polaznom kriteriju: u RHJ se prijedlog *za* opisuje s obzirom na značenja, a kao prvo se navodi značenje namjene, zatim prostorna i vremenska značenja te ostala značenja; u ostalim se trima rječnicima značenja prijedloga *za* opisuju u odnosu na padež s kojim se taj prijedlog slaže. Razlike su očite i u broju (pod)značenja koja pojedini rječnik navodi: devet u ŠRHJ, četrnaest u RHJ te sedamnaest na HJP i u Vrhu. Uočava se i nesustavnost u opisima jer se miješaju jezične razine pa se u značenjsku analizu umeću i sintaktička određenja: primjerice, na HJP se kao jedno od značenja navodi „dopuna glagolima: *znati, misliti, govoriti, osjećati, bojati se* i sl.“ Sažimajući sve rječničke opise i sva (pod-) značenja, prijedlogu *za* mogu se odrediti sljedeća značenja:¹⁵ 1) prostor: s akuzativom označuje mjesto u koje što dopijeva (*zataknuti za šesir, sjesti za stol*), mjesto za koje se tko hvata, prima (*držati se za granu, uhvatiti koga za ruku, uhvatio se za glavu*) te krajnju točku kretanja i trajanja (*putujem za Rijeku, ovo je vlak za Rijeku, molim kartu za Split!*)¹⁶; s instrumentalom označuje da se tko ili što nalazi uza što drugo

izravnoga izricanja vremena s imenicama vremenskoga značenje manje učestali (*za kasne jeseni, za lijepih dana, za kišovita vremena*). Glušac (2019.: 59.– 60.)

¹⁴ Matovac pak objašnjava da u izrazima *za* + *G* „nije riječ o upotrebi prijedloga *za* uz genitiv“, odnosno da „genitivni oblik imenskoga izraza nije uvjetovan prijedlogom *za*, već složenim prijedlogom *za vrijeme*“, a tvrdnju objašnjava u okviru kognitivnolingvističkih shvaćanja prema kojima je „genitivno kodiranje orijentira uz složene prijedloge nastale gramatikalizacijom imenice najčešće uvjetovano odnosom posvojnosti između imenice koja se gramatikalizirala u prijedlog i imenice kojom taj prijedlog upravlja.“ (Matovac, 2017.: 212.) Ne dovodeći u pitanje takva shvaćanja, ali uzevši u obzir rezultate korpusnih istraživanja veće učestalosti izraza *za* + *G* s početka 20. stoljeća, nameće se mišljenje da je gramatikalizacija prijedloga *za vrijeme* slijedila nakon učestalije eksplicacije imenice *vrijeme*, a razlog se tomu može tražiti u težnji za jasnijim i preciznijim izricanjem vremenskih odnosa – što je jedno od obilježja sekundarnih prijedloga.

¹⁵ Primjeri navedeni u nastavku preuzeti su iz spomenutih rječnika.

¹⁶ Upotreba prijedloga *za* u značenju postlokativnosti (izamjesnosti) danas se češće označuje genitivnim izrazima s prijedlogom *iza*: „... ali se čini da se u suvremenom jeziku (to mjesno akuzativno *za*) sve rjeđe javlja, a i kad se javi, da to najčešće biva uz glagola *zaći*, npr. *Sunce je zašlo za goru* ili sl.“ (Pranjković, 1987.: 5.) O tome piše i M. Ivić (1957. – 1958.: 149.).

(*sjediti za stolom, za pojasom*) i da se što nalazi iza čega (*nalazi se za kućom, meni za leđima, jedan za drugim, radi za kućom, grad za brdom*); 2) vrijeme: s genitivom označuje istovremenost, tj. da se što proteže u određenome razdoblju (*postići za života, za dana ćemo stići, za života sam bio sretan, za rata smo bili siromašni*); s akuzativom označuje vrijeme u koje je što predviđeno (*poziv za subotu*) i vremensku mjeru (*vratiti se za tri godine, vratiti se za godinu dana*);¹⁷ s instrumentalom označuje istovremenost (*za ručkom*) i poslijevremenost (*jedan za drugim, dan za danom*)¹⁸); 3) namjena (*roba za prodaju, voda za piće, krumpir za sjeme, koš za smeće, sladoled za brata, moli za njegovu dušu*); 4) usmjerenost (*ići za poslom, brinuti se za dijete, tragati za nekim, težiti za slobodom*); 5) zamjena stvari za stvar, uzvrat čega za što (*za brod dajem auto, ovo ti je za onu uslugu*); 6) količina, mjera (*za centimetar smo izbjegli sudar, proširiti za centimetar, viši za glavu*); 7) namjera, nakana (*ja sam za to, glasat ću za tebe, udat ću se za njega*); 8) uzrok koji izaziva kakav osjećaj ili raspoloženje ili uzrok od kojega potječe ono što se kazuje glagolom ili drugom riječju (*žali za lijepom mladošću, platio je za pogrešku*); 9) raspoloženje (*ja sam za piće*); 10) podobnost, prikladnost (*on je pravi čovjek za taj posao, za mene je dobro*). Značenjem usmjerenosti mogu se obuhvatiti neka rječnička određenja na HJP i u Vrhu koja se odnose na sintaktičku razinu: npr. na HJP se kao jedno od značenja navodi: „kao dopuna glagolima: *znati, misliti, govoriti, osjećati, bojati se* i sl. označava na koga ili na što se odnosi glagolom označeno [*brini se za moje dijete*]“; u Vrhu se navode dva bliskoznačna određenja: „označuje na koga ili na što se odnosi glagolom označeno“ i „označuje predmet na koji se odnosi predikatna radnja“.

Dakle, prijedlog *za* ima i dimenzionalna i nedimenzionalna značenja, a u odnosu na potonja opisuje se kao prijedlog koji pripada

„među „najapstraktnije” prijedloge, posebice kad dolazi uz akuzativ (uz genitiv i instrumentalno značenje je toga prijedloga neusporedivo uže, konkretnije). Uz taj padež on ima (kao osnovno) značenje namjene, cilja i sl., a tako se obično određuje i akuzativno značenje samo. Značenje prijedloga za približava se dakle općem akuzativnom značenju te stoga nije čudno da on to značenje i reprezentira, kao što od reprezentira genitivno, k(a) dativno, a s(a) instrumentalno. Od reprezentiranja samo je jedan korak do onoga što možemo nazvati „akuzativiziranjem”, tj. mogućnošću toga prijedloga da akuzativno značenje pridaje i komponentama koje nemaju akuzativa, tj. indeklinabilnim riječima, npr. za plakat(i), za ovdje, za danas, za u grad, za deset itd.“ (Pranjaković, 1987.: 2.)

Navedene semantičke i sintaktičke osobitosti prijedloga *za* smatraju se „pokazateljem širine i djelomične značenjske ispražnjenosti toga prijedloga“ (Rišner, 2001.: 280.). U nastavku se rada stoga provjeravaju navedene tvrdnje u odnosu na uporabu prijedloga *za* u hrvatskom jeziku.

¹⁷ Akuzativni izrazi s prijedlogom *za* mogu se odrediti i značenjem uzročne temporalnosti: npr. *Za Božić Vam poklanjamo Školsku kuharicu* → *zato što je Božić, zbog Božića* (Glušac, 2019.: 135.).

¹⁸ Izrazi kao što je *dan za danom* mogu se odrediti značenjem usmjerene temporalnosti (Glušac, 2019.: 109.).

Uporaba prijedloga za

Prijedlozi su vrlo učestale jezične jedinice, a korpusna istraživanja pokazuju kako je u hrvatskome jeziku prijedlog *za* na trećem mjestu prema učestalosti uporabe prijedloga – učestaliji su samo prijedlozi *u* i *na* (Matovac, 2017.: 9). Sva tri prijedloga – *u*, *na* i *za* – pripadaju skupini pravih, primarnih, netvorbenih prijedloga, a zajedničko im je i to što su dijelom sekundarnih, složenih, izvedenih prijedloga: najplodniji je u toj tvorbi prijedlog *u* koji je dijelom brojnih sekundarnih genitivnih prijedloga (npr. *u času*, *u doba*, *u formi*, *u interesu*, *u korist*, *u oblasti*, *u obliku*, *u okviru*, *u momentu*, *u periodu*, *u početku*, *u povodu*, *u pravcu*, *u prigodi*, *u razdoblju*, *u razdoblju od*, *u razmaku od*, *u roku*, *u roku od*, *u slučaju*, *u smislu*, *u smjeru*, *u središtu*, *u svojstvu*, *u tijeku*, *u toku*, *u trajanju*, *u trajanju od*, *u trenutku*, *u vidu*, *u vrijeme*, *u vremenu*, *u vremenu od*); prijedlog *na* manje je plodan (npr. *na centru*, *na ime*, *na koncu*, *na kraju*, *na osnovi*, *na planu*, *na početku*, *na području*, *na polju*, *na račun*, *na svršetku*, *na temelju*), a prijedlog *za* dijelom je samo dvaju sekundarnih genitivnih prijedloga: učestalijega *za vrijeme* i manje učestaloga *za doba*.¹⁹

Prijedložni izraz najčešće čini prijedlog i imenska riječ (imenica, poimeničeni pridjev ili zamjenica) ili imenski izraz, npr. *za sestru*, *za mlade*, *za njih*, *za sve naše divne ljude*. Prijedlog *za* može stajati i uz nepromjenjive riječi – prilog ili nepromjenjivi broj, npr. *za sutra*, *za deset*. Istraživanje učestalosti uporabe nepromjenjivih oblika kao dopune prijedlozima pokazuje da to „nije (pretjerano) učestala pojava u hrvatskom jeziku“ (Matovac, 2017.: 29.) te da su takvi izrazi „prije izuzetak nego pravilo“ (Pranjković, 2005.: 25.). Osim prijedloga *za*, prijedložni izraz s prilogom mogu činiti i drugi prijedlozi, npr. *od*, *do*, *na*, *osim*, odnosno takva je „poraba vezana samo za neke prijedloge, u pravilu one s općenitijim značenjem, koji nepadežnim oblicima pridaju padežna značenja.“ (Pranjković, 2005.: 25.) Nadalje, osobitost je prijedloga *za* i to što može stajati ispred prijedložnog izraza (npr. *za u kuću*, *za poslije predavanja*) ili ispred infinitiva (npr. *za vidjeti*). Potonje potvrđuje postavke o „akuzativiziranju“ (Pranjković, 1987.: 2.) – mogućnosti prijedloga *za* da akuzativno značenje pridaje i nesklonjivim riječima, odnosno uporabu u kojoj se taj prijedlog „često i ne ponaša kao prijedlog“ (Rišner, 2001.: 280.).

¹⁹ Opravdanost sve učestalije uporabe sekundarnih prijedloga (osobito u publicističkom i administrativnom stilu) objašnjava se većom točnošću u izricanju odnosa jer je njihovo obilježje *specijaliziranost* samo za jedno značenje. Međutim, takvim se svezama može osporiti status pravih prijedloga jer se nisu posve gramatikalizirale: dokazuje se to mogućnošću promjene njihova ustrojstva umećanjem atributa (na početku ljeta – na *samome* početku ljeta, u roku od pet godina – u *tom* roku od pet godina) ili zanaglasnice (u vrijeme rata sve je teško – u vrijeme *je* rata sve teško). Ovisno o kontekstu pojedini izrazi mogu zadržati svoje samostalno značenje: npr. Bili smo zadovoljni *tijekom rasprave*. (izraz *tijekom rasprave* može se tumačiti kao padežni izraz u objektnoj ulozi: *tijek rasprave*, *tijeka rasprave*..., a može se shvatiti i kao prijedložni izraz [s prijedlogom *tijekom*] u ulozi priložne oznake vremena: *za vrijeme rasprave*, *dok je trajala rasprava*). Osim toga, pojedine sveze ne moraju otvarati mjesto padežnoj riječi nego su samostalne sintagme (*sjednica je u tijeku*). Više o sekundarnim prijedlozima i kriterijima razlikovanja prijedloga od drugih vrsta riječi u Glušac (2019.: 53. – 56.).

Prijedlog za ispred infinitiva

Prijedlog *za* jedini je prijedlog u hrvatskome jeziku koji može stajati ispred infinitiva, a potvrde se pronalaze u svim stilovima hrvatskoga jezika, ponajviše u razgovornom, ali sve češće i u publicističkom, administrativnom i književnoumjetničkom:²⁰

(1) Izgubili su domove ili nemaju što *za jesti*.²¹

Takva je uporaba jezikoslovcima, osobito normativistima, vrlo zanimljiva, a smatra se negramatičnom i nenormativnom te se objašnjava utjecajima latinskog, talijanskog i njemačkog jezika. Spomenute izraze već Zima (1887.: 306.) određuje *izlišnima*, Jonke (1964.: 117.) ih smatra *grubim sintaktičkim pogreškama*, a Melvinger (1981.: 74.) *supstandardnom sintaktičkom inovacijom*. Suvremena normativna određenja također ih proskribiraju (Barić i dr., 1999.: 196., Hudeček, Matković, Čutuk, 2012.: 122.)²² te se predlažu zamjene glagolskim predikatom, glagolskom imenicom, rečenicom s modalnim predikatom ili pak kojom drugom adverbijalnom ili atributnom rečenicom, iako je

„doseg takvih zamjena često [je] ograničen, već i zato što je ta konstrukcija u mnogim ustrojstvima djelomice ili posve frazeologizirana, ustaljena“ (Barić i dr., 1999.: 248.).

Međutim, unatoč sustavnim normativnim ograničenjima takvi su primjeri česti, a kao razlog tomu, osim ustaljenosti i frazeologizacije, navodi se ekonomičnost i izrazita ekspresivnost (Barić i dr., 1999.: 248.; Melvinger, 1981.: 74.). S druge pak strane, Pranjković (1987.) govori o „akuzativiziranju infinitiva“ koje uvjetno naziva i „supinizacijom“, dok Vela (2019.) opisuje mogućnost gramatikalizacije²³ prijedloga *za* u infinitivnu česticu te na temelju istraživanja povijesne građe hrvatskoga književnog jezika i usporedbi s drugim europskim jezicima zaključuje da hrvatski *za*-infinitiv „slijedi univerzalni put semantičke i formalne gramatikalizacije infinitiva“ te ga smatra „vlastitim jezičnim obilježjem hrvatskoga jezika i rezultatom njegova pravilnoga jezičnog razvoja“ (Vela, 2019.: 61. – 62.). Na kraju Vela zaključuje:

„*Za* uz infinitiv je čestica koja pojačava njegovo prototipno značenje, a *za*-infinitiv bi trebalo uvrstiti u formalni opis hrvatskog jezika, ne samo zato što pokazuje da je u živoj i plodnoj upotrebi nego i zato što nije riječ ni o kakvoj pojavi koja odudara od

²⁰ Vela (2019.: 65.) navodi da je „*za*-infinitiv imao itekako plodnu upotrebu u djelima starije hrvatske književnosti 16., 17., 18., pa i 19. stoljeća, osobito u jezičnim strukturama gdje se koristio kao ekvivalent namjerne rečenice, ali i u adnominalnoj upotrebi, također namjerno-posljedičnog značenja“, a potvrđuje se i u suvremenoj hrvatskoj književnosti, kao i u svim trima hrvatskim narječjima. Melvinger (1981.: 74.) navodi da je u jeziku književnosti takva uporaba stilski funkcionalna pri karakteriziranju likova, društvenih sredina i slojeva kojima pripadaju.

²¹ Svi obročeni primjeri u ovome radu navode se iz mrežnoga korpusa *hrWac*.

²² Suvremene gramatike hrvatskoga jezika *za* uz infinitiv ni ne spominju. Pregled normativne literature o uporabi *za* s infinitivom vidi u Pranjković (1987.) i Vela (2019.).

²³ Teorija gramatikalizacije podrazumijeva proces u kojem samostalne leksičke jedinice postaju gramatički morfemi i pritom mijenjaju svoju distribuciju i funkciju, ali i proces u kojem gramatička jedinica može postati „više gramatičkom“. Više o tome u Vela (2019.).

sustava hrvatskog jezika, odnosno može se objasniti kao produkt njegova (i) unutarnjeg razvoja.“ (Vela, 2019.: 79.)

Prijedlog za ispred prijedložnoga izraza

Dok je prijedlog *za* jedini prijedlog koji (kao čestica, usp. Vela, 2019.) može stajati ispred infinitiva, *za* nije jedini prijedlog u hrvatskome jeziku²⁴ koji može stajati ispred prijedložnog izraza. U starijim jezikoslovnim priručnicima – u Broz-Ivekovićevu rječniku (1901., I.: 223.), Brabec-Hraste-Živkovićevoj gramatici (1954.: 145.) i Pavešićevu Jezičnom savjetniku s gramatikom (1971.: 385.) govori se o prijedlogu koji se nalazi pred drugim prijedlogom i dopunjava mu značenje. Blagus Bartolec i Matas Ivanković (2013.: 371.) položaj dvaju prijedloga jedan do drugoga nazivaju *kontaktnom pozicijom* prijedloga te navode da je riječ o „okazionalnim vezama pri čemu prijedlozi koji dolaze u dodir nisu ničim uvjetovani“. U ovome se radu izrazi kao što je npr. *za po kući* objašnjavaju strukturom *prijedlog + prijedložni izraz*: u njima prijedlog *za* ima istu ulogu kao što ima i u izrazu u kojem stoji ispred imenske riječi, kao i ispred koje druge nesklonjive riječi: *odjeća za djecu – odjeća za sutra – odjeća za deset – odjeća za po kući*. U takvim *dvoprijedložno-padežnim skupovima* (Barić i dr., 1999.: 279.) mogu biti i prijedlozi *od, do*²⁵, *(s)a, na, u, (u) mjesto* i *osim*. Osim brojem prijedloga koji se mogu naći ispred prijedložnoga izraza, takvi su primjeri ograničeni i značenjem prijedložnoga izraza: njima se može iskazati sveza prostorne ili vremenske granice i prostornog ili vremenskog okvira (npr. *Haljina joj je sezala do ispod koljena.*, *Bio je tu do prije dva sata.*), namjene i cilja (*Ovaj novac je za u banku.*), prostora ili vremena i približnog broja (*Ta se kuća nalazi na oko dvjesto metara odavde.*, *Bio je to čovjek od oko pedeset godina.*) te društva i distributivnosti (*Došli su, svaki s po dvije ruže u ruci.*) (Barić i dr., 1999.: 279.). Pranjkić pak takvu uporabu opisuje u kontekstu ukorijenjenosti u sintaktički sustav uporabe prijedloga *za* uz infinitiv te navodi da se u primjerima kao što su *kamen za pod glavu* i *burek za ovdje* može govoriti o „nekoj vrsti (semantičke) kompresije jer se u njima “podrazumijeva” semantički odsječak svojstven glagolima *staviti, jesti*“ (Pranjkić, 1987.: 4. – 5.). Slično tomu, takva ustrojstva opisuje i J. Melvinger (1988.: 113.):

„dvoprijedložni padežni izrazi kao što je i *za + u + akuzativ* mogu biti opisani kao rečenice čiji predikati nisu izrečeni, ali se podrazumijevaju: *Nisu ovo puti za (to da se njima stigne) u nebo plavo.*“

²⁴ Gortan-Premk (1964. – 1965.: 66. – 67.) navodi da je sintaktička mogućnost određivanja prijedložnoga izraza prijedlogom *do* živa samo u hrvatskom i srpskom jeziku. Iako se takvi slučajevi potvrđuju i u drugim slavenskim jezicima, npr. u poljskom *po nad woda, po pod stolem*, u češkom *po pod země*, u ruskom *po nad*, Gortan-Premk (1964. – 1965.: 67.) smatra da *po* u tim primjerima ima priložnu (pojačajnu) ulogu. Pranjkić (1987.: 5.) navodi i primjere iz makedonskoga jezika s prijedlogom *za*: *za pred čovek, za do zima*.

²⁵ O mogućnostima uporabe prijedloga *do* ispred prijedložnoga izraza više u Pranjkić (2001.: 35.).

Korpus hrWac potvrđuje brojne primjere s prijedlogom *za* ispred prijedložnih izraza, a najbrojniji su oni u atributnoj ulozi u kojima prijedlog *za* ima značenje namjene, a prijedložni je izraz iza prijedloga *za* najčešće prostornoga ili vremenskoga značenja, odnosno značenja cilja, npr.:

- (2) gumene čizme *za po kiši*, klupčice *za ispod prozora*, dva kalupa *za u pećnicu*, bajka *za prije spavanja*, nešto slatko *za poslije večere*, torba *za na leđa*, preparati *za nakon sunčanja*, štivo *za pod suncobran*, posao *za kod kuće*, mrkvice *za u juhicu*.

U navedenim je primjerima veza prijedloga *za* i prijedložnog izraza čvrsta, a nastala je kao posljedica jezične ekonomije: npr. *bajka za prije spavanja* ← *bajka namijenjena čitanju prije spavanja*, *bajka za čitanje prije spavanja* (ili *bajka za čitati prije spavanja*). Time se potvrđuje mogućnost prijedloga *za* da akuzativizira prijedložni izraz ispred kojega stoji i s kojim čini cjelinu. Melvinger (1988.: 114.) napominje da se u takvim izrazima „ciljni prijedlog *u* može [se] uvijek ispustiti, tj. može ostati neizrečen, a da pri tome prijedlog *za* ne promijeni svoje namjensko značenje“, npr. *mrkvice za u juhicu* → *mrkvice za juhicu*. Međutim, to nije moguće s drugim prijedlozima koji nemaju značenje cilja, npr. *štivo za pod suncobran* → **štivo za suncobran*.

U pojedinim izrazima prijedlog *za* nalazi se ispred prijedložnoga izraza zbog stilskih pomaka:

- (3) Sudac pokazuje na bijelu točku, a strijelac *za iz jedanaesterca* 1:1 je Stjepan Poljak.
(4) Jesu li znali *za nad njima* izvršenu sterilizaciju?
(5) ...uključili su se u akciju skupljanja novčane pomoći *za od leukemije* teško oboljelu kolegicu i prijateljicu, novinarku Vjesnika Anu Rukavinu.

U stilski neobilježenu poretku ne bi došlo do dodira prijedloga i prijedložnog izraza: *strijelac za 1 : 1 iz jedanaesterca*, *Jesu li znali za sterilizaciju izvršenu nad njima?* i *akcija skupljanja novčane pomoći za kolegicu i prijateljicu teško oboljelu od leukemije, novinarku Vjesnika Anu Rukavinu*. U manjem je broju primjera prijedlog *za* pleonastičan i njegovim izostavljanjem ne bi se promijenilo rečenično značenje (primjer 6) ili je pak nepotrebno upotrijebljen drugi prijedlog (primjer 7):

- (6) Pojeftinjuje i Plavi dizel pa će se *za umjesto 4,55 kn* za litru od sutra plaćati 4,12 kn.
(7) Tako su od jučer cijene svih cigareta porasle *za od dvije do pet kuna*.

Suvremene hrvatske gramatike²⁶ opisuju uporabu prijedloga ispred prijedložnoga izraza bez normativnih ograničenja – iako su primjeri 3 – 7 izrazito stilski obilježeni te se u neutralnom izričaju ne bi trebali upotrebljavati. Pogled u stariju normativnu literaturu pokazuje pak drugačiji odnos prema takvim strukturama: o toj je

²⁶ Raguž, 1997.: 123., 156.; Barić i dr., 1997.: 280.; Silić, Pranjković, 2005.: 205.

Ta se sintagmatska osobitost prijedloga potvrđuje i frazemima *za pod zub* ('vrlo malo, tek da se okusi [lizne] /o jelu/') i *do u tančine* ('do najmanje sitnice [potankosti], podrobno, u potpunosti') (Menac, Fink Arsovski, Venturin, 2014.: 609., 712.).

sintagmatskoj posebnosti pisao Andrić (1911.: 127.) smatrajući da se „Hrvat u tim poslovima ne smije držati njemačke zbijenosti, nego mora razvezati rečenicu.“ U Broz-Ivekovićevu rječniku (1901., I.: 223.), Brabec-Hraste-Živkovićevoj gramatici (1954.: 145.) i Pavešićevu Jezičnom savjetniku s gramatikom (1971.: 385.) preporučuje se izbjegavanje takvih izraza.

Prijedlog za veznikom povezan s drugim prijedlogom

Prijedlog *za* vrlo se često veznikom povezuje s drugim prijedlogom, koji pak rekcijски upravlja imenskom riječju na koju se oba prijedloga odnose.²⁷ Korpusna analiza pokazuje kako se prijedlog *za* najčešće povezuje s prijedlogom *protiv*, a ta se sveza navodi i kao frazeološka jedinica: *za i protiv <koga, čega>* sa značenjem ‘u prilog *komu, čemu* ili protiv *koga, čega*’ (Menac, Fink Arsovski, Venturin, 2014.: 687.).²⁸ Učestalost povezivanja prijedloga *za* i *protiv* rezultiralo je gramatičkim i semantičkim osamostaljenjem te sveze jer se u uporabi vrlo često izostavlja imenska riječ na koju se odnose: u rečenicama s izrazom *za i protiv* ta sveza može imati različitu sintaktičku ulogu – subjektu (8), objektu (9), atributnu (10), priložnu (11):

- (8) Kako na svijetu postoji uvijek crno i bijelo, tako postoji uvijek i *za i protiv*.
- (9) Kada razum govori *za i protiv*, poslušaj srce.
- (10) Postoje dokazi *za i protiv*.
- (11) Glumac se, (...), izjašnjava *za i protiv*, a isto čine i gledatelji...

Navedeni primjeri pokazuju da se prijedlog *za* u svezi s *protiv*²⁹ može i leksikalizirati – odnosno funkcionirati kao samostalna leksička jedinica sa značenjem ‘u prilog *komu, čemu*’. To potvrđuju i primjeri kao što je (12):

- (12) Neki su protiv njega, a neki *za*.

U korpusu su najčešći primjeri u kojima se *za i protiv* povezuju veznikom *i*, po učestalosti slijede primjeri s veznikom *ili*, dok su primjeri s veznicima *ni* i *niti* iznimni:

- (13) ... razmotreni su razlozi *za i protiv integriranih studija*...
I kad sam rekao nešto *ili za ili protiv odvajanja Sandžaka*?
Paška stranka nije *ni za ni protiv kanala*.
... a nisu glasovali *za niti protiv prijedloga*...³⁰

U jezičnim se savjetnicima izrazima s prijedlozima povezanim veznikom pristupa normativno neujednačeno s obzirom na padežnu dopunu. S jedne strane, jezični su savjeti ujednačeni kada je riječ o izrazima s prijedlozima koji traže različitu

²⁷ Blagus Bartolec i Matas Ivanković (2013.: 373.) takve izraze nazivaju *eliptičnim konstrukcijama*.

²⁸ U rječnicima se kao frazeološke jedinice navode još i *biti za, biti protiv, ja sam protiv, nemati ništa protiv*: primjerice, frazem *biti za* opisuje se značenjem ‘pristajati uz kakvu ideju ili prijedlog, odobravati/odobriti što, dati svoj glas za što (ja sam [ti si itd.] za), opr. biti protiv’ (HJP).

²⁹ Za razliku od prijedloga *za* riječ *protiv* može biti i prijedlog i prilog (usp. HJP).

³⁰ Uporaba prijedloga *niti* u navedenom primjeru nije normativno prihvatljiva te se preporučuje da „u neutralnom stilu treba upotrijebiti veznik *ni*, a *niti* služi samo za pojačavanje“ (Francić, Hudeček, Mihaljević, 2005.: 159.).

padežnu dopunu, npr. u izrazu *za i protiv odvajanja* prijedlog *za* dolazi s akuzativom, a *protiv* s genitivom. Takvi se izrazi smatraju *grubom pogreškom* (Raguž, 1997.: 156.) i normativno neprihvatljivima (usp. Dulčić ur., 1997.: 366.; Barić i dr., 1999.: 280.; Matković, 2006.: 63.; Hudeček, Matković, Čutuk, 2012.: 116.; Frančić, Petrović, 2013.: 185.):

„Dakle, kad se u rečenici pojave bilo koja dva prijedloga koja zahtijevaju dopunu u različitim padežima, dopuna se mora ispisati. Budući da prijedlog obvezatno određuje padež imenskoj riječi ispred koje stoji, pogrešne su konstrukcije u kojima izostaje imenica iza prijedloga.“ (Frančić, Hudeček, Mihaljević, 2005.: 150.)

Zbog jezične je ekonomije prihvatljivije da iza drugog prijedloga stoji zamjenica: *za odvajanje i protiv njega*. Osim prijedloga *za* i drugi se prijedlozi mogu povezivati veznikom: npr. **sa ili bez kredita, na i oko kuće, na i pod autom, na i pred ormarom, pred i iza zgrade, u i oko škole, u i pod krevetom*. Normativna ograničenja proizlaze iz razlikovanja jezika kao sustava i jezika kao standarda:

„To ograničenje (da se ne mogu koordinacijom povezati prijedlozi koji upravljaju različitim padežima) ne nameće sustav, nego norma. Sustav naime dopušta uklanjanje zališnih elemenata i nepodudarnost gramatičkih značenja koordinirano povezanih jedinica (*Kod kuće je ostala majka i dijete, na utakmicu je otišao otac i sin, Došle su žene i djeca*).“ (Barić i dr., 1999.: 280.)³¹

Razlozima normativne neprihvatljivosti navode se „ritmo-melodijski razlozi i mala čestoća“ (Barić i dr., 1999.: 280.), ali i sintaktičko-semantička složenost prijedloga:

„značenje nekoga prijedloga i u hrvatskom gotovo se veže sa značenjem padeža uz koji se javlja, ali svaki prijedlog ima i kakvo posebno značenje po kojem se prijedlozi s istim padežom razlikuju međusobno.“ (Dulčić ur., 1997.: 366.)

Korpusna je analiza potvrdila učestalost takvih izraza. Najbrojniji su primjeri povezivanja prijedloga *za* i kojega drugog prijedloga veznicima *i* i *ili*, stoga se u nastavku najprije donosi pregled svih mogućnosti povezivanja prijedloga *za* s drugim prijedlogom različite rekcije. Ti primjeri dakle nisu normativno prihvatljivi:

- (14) ... ali i glazbenici koji su u istom razdoblju *za i u kazalištu* stvarali.
Politika je posredovana svim zaposlenim i onima, koji rade *za ili u našem imenu* kroz sredstva obavješćivanja u društvu.
- (15) ... mjesto živi *za i od turizma*.
... svi ti jadnici/ce koji trče *za ili od bivšeg partnera*.
- (16) *Za i iz Frankfurta* moguće je putovati već od 126 eura, a *za i iz Pariza* za 166 eura, ...
Prijevoz *za ili iz trećih država*
- (17) ... život svih koji rade *za i oko knjige* drastično se mijenja.

³¹ Normativno se ograničuje i uporaba koordiniranih brojeva i količinskih riječi: npr. **Posjetit ćemo dva ili više gradova*. → *Posjetit ćemo dva grada ili više gradova/njih*. (Frančić, Petrović, 2013.: 185.)

- (18) ... nisam ni približno toliko zabrinut *za ili oko sebe, benda ili bilo koga*...
... potrebno je *za i na ljepoti* raditi,...
- (19) ... misli i živi samo *za i zbog jedne osobe*.
... da krivnju osjeća netko drugi *za ili zbog nas*.³²
- (20) ... u traganju *za i do valorizacije nacionalne genealogije* i u Hrvata biti napisano puno zanimljivih članaka.
... kako mi je izričaj poput “čuvam se *za ili do braka*” totalno bez veze danas...
- (21) ... dnevno ima samo jedan trajekt *za i s Lastova*.
... uslugu ne možete koristiti: (a) *za ili s navođenjem* u stvarnom vremenu...
- (22) ... svakodnevno objavljuju vježbe i informacije *za i o državnoj maturi*.
Ova predstava nije plesni rad na specifičnoj lokaciji nego plesni rad *za ili o specifičnoj lokaciji*.
- (23) ... to se postiže isključivo vjerovanjem u druge i vlastitom odgovornošću *za i prema drugima*.
- (24) ... jer oni danas rade posao *za i umjesto DORH-a* ...
... ne čini sve *za ili umjesto korisnika*, već ga vodi tijekom procesa,
- (25) ... radnik ne radi *za i kod svoga poslodavca*, već radi nesamostalno *za i kod korisnika, pravnog subjekta* kojemu je poslodavac ustupio svoga radnika...
- (26) Prijenosnici se nikako ne kupuju *za i radi računalnih igara*.
- (27) ... pozivamo na prijateljstvo, mir i razumijevanje *za i među djecom*
- (28) Ovakvo ponašanje je tipično *za i pri najekstremnijim uvjetima na Zemlji*.
- (29) Već viđeno boysi i “stari” a i “mladi”, su uvijek vjerno stajali *za i iza svojih uvjerenja*,...
- (30) ... od tada je zabranjeno vezati brodove *za i ispod mosta*.
- (31) Konferenciju pod nazivom “Unapređivanje kvalitete života osoba s invaliditetom: jačanje politike povezivanja *za i putem punog sudjelovanja*” organiziraju španjolsko ministarstvo rada i socijalne skrbi i Vijeće Europe...

U skladu s prijašnjim istraživanjima učestalosti prijedloga *za* uz pojedini padež, iz navedenih je primjera razvidno da se prijedlog *za* i u ovakvoj uporabi najčešće javlja uz akuzativ, dok se uz instrumental slabo potvrđuje (primjeri 15 i 20).

Jezični su savjeti pak neujednačeni u određivanju normativne prihvatljivosti izraza s prijedlozima iste rekcije te se mogu razlučiti stupnjevi normiranosti:

- a) „Ako se prijedlozi slažu s istim padežom, povezuju se veznikom *i* (*Zvao sam te prije i poslije utakmice*).“ (Frančić, Hudeček, Mihaljević, 2005.: 150.)

Tako propisano pravilo obuhvaća sve izraze s prijedlozima koji imaju istu rekciju, odnosno sve kombinacije prijedloga, bez obzira na njihovo podrijetlo i značenje (jer se to ograničenje izrijekom ne navodi). Prema navedenom opisu ti su izrazi normativno prihvatljivi s veznikom *i* (jer se drugi veznici ne spominju).

³² U ovom je slučaju riječ o obličnom sinkretizmu akuzativa i genitiva zamjenice *mi* (= *nas*). Razlika je vidljiva u imeničkom obliku, npr. *da krivnju osjeća netko drugi za ili zbog Ivane*. (= *za Ivanu ili zbog Ivane/nje*). U primjerima (24 – 25) riječ je o padežnom sinkretizmu genitiva i akuzativa jednine imenica muškog roda koje znače što živo (*za ili umjesto korisnika, za i kod svoga poslodavca, za i kod korisnika*).

- b) „Složeni prijedlozi suprotnog značenja, kao što su *ispod – iznad, ispred – iza, prije – poslije*, mogu se povezati veznikom *i* ako se upotrijebe uz istu imenicu“ (Barić i dr., 1997.: 280.).

Navedeno je pravilo značenjski i tvorbena suženo u odnosu na prvo te se njime obuhvaćaju samo složeni (nepravi, izvedeni) prijedlozi suprotnoga značenja. Njihova je normativnost dodatno ograničena uporabom s veznikom *i* (jer se drugi veznici ne spominju).

- c) „Neki se prijedlozi suprotnih značenja, ali kad se slažu s istim padežom, mogu povezati veznikom *i* ovako (uglavnom prijedlozi koji mogu biti i prilozi): *prije i poslije jela rjeđe: ispod i iznad krova*“ (Raguž, 1997.: 156.).

Navedeno pravilo također je značenjski i tvorbena suženo u odnosu na prvo: značenjski obuhvaća prijedloge suprotnoga značenja, a tvorbena također izvedene prijedloge, s napomenom o učestalosti onih koji su nastali preobrazbom od priloga. Normativnost je takvih izraza također ograničena na veznik *i*.

- d) „Dva se prijedloga mogu katkad, u određenim značenjskim uvjetima, koordinirati, povezati veznikom *i* ili *ili*. Na taj način mogu se povezati složeni antonimni prijedlozi koji upravljaju istim padežom (genitivom): *prije-poslije, ispred-iza, nadno-navrh, unutar-izvan* (...). Samo se disjunktivno mogu povezati prijedlozi *pokraj i preko*, čije se referencije donekle preklapaju: *On stalno pogada pokraj ili preko mete*. Na taj se način ne mogu povezati nesloženi (pravi) prijedlozi koji upravljaju istim padežima, kao: *nad-pod, pred-za, više-niže: *Pred i za kućom bilo je mnogo svijeta*.“ (Barić i dr., 1999.: 280.)

Prema navedenom pravilu normativno su prihvatljivi izrazi sa složenim prijedlozima suprotnoga značenja koji mogu biti povezani veznicima *i* i *ili*. Prema tom opisu izrazi s pravim (netvorbenim, neizvedenim, nesloženim) prijedlozima suprotnoga značenja nisu normativno prihvatljivi ni kada se povezuju veznikom *i* ni kada se povezuju veznikom *ili*. Nadalje, ako prijedlozi nisu suprotnoga značenja, nego im se „referencije donekle preklapaju“, oni mogu biti povezani rastavnim veznikom *ili* (*pokraj ili preko mete*).

Uzevši u obzir navedene normativne pristupe, nameću se pitanja zašto normativnost ne obuhvaća i povezivanje veznikom *ili* u slučaju normativne prihvatljivosti svih izraza s prijedlozima iste rekcije te pitanje kriterija prema kojemu je određena normativnost samo složenih prijedloga suprotnoga značenja. Uzmu li se u obzir sva navedena pravila te se ona primijene na primjere iz korpusa, otvara se problem normativne nedostatnosti jer se u korpusu potvrđuju i primjeri koji se normativno ne mogu odrediti ni jednim navedenim pravilom (npr. primjeri s kombinacijom pravoga i izvedenoga prijedloga suprotnoga značenja ili primjeri u kojima se povezuje više od dvaju prijedloga).

Korpusna je pretraga pokazala kako je povezivanje prijedloga *za* s kojim drugim prijedlogom vrlo učestalo: potvrđeno je čak 27 kombinacija prijedloga povezanih veznikom *i* od kojih je prvi prijedlog *za*. Kombinacija je s prijedlogom *ili* manje,

potvrđeno ih je 19, a najbrojniji su primjeri s prijedlogom *protiv*. U odnosu na normativna određenja o povezivanju složenih suprotnih prijedloga, prijedlog *za* primarni je prijedlog, a značenjski je u svom osnovnom prostornom značenju suprotan s prijedlozima *pred* i *ispred*. Iako je *ispred* složeni prijedlog, rekcija mu je genitivna; *pred* pak ima dvostruku rekciju, akuzativnu i instrumentalnu, ali je također primarni prijedlog kao i *za*.

Korpusna je analiza pokazala kako je primjera s prijedlogom *za* i kojim drugim prijedlogom iste rekcije znatno manje nego normativno neprihvatljivih izraza s prijedlozima različite rekcije: primarni prijedlog *za* povezuje se i s drugim primarnim prijedlozima (*na*, *uz*, *kroz* i *pred*), ali i sa sekundarnim prijedlozima (*tijekom*, *poslije*, *nakon*):

- (32) Da je riječko kazalište bilo izgrađeno prvenstveno *za* i *na* ponos građana Rijeke, svjedoči i činjenica...
- (33) Dok Otočani žive *za* i *uz* nogomet, Amerima je to tek četvrti sport po značaju...
Biti vezan, odnosno vezati se *za* ili *uz* nekoga/nešto.
- (34) ... zajednički život u koji ste se odlučili upustiti je, između ostaloga, borba *za* i *kroz* život.
... izvan polja onih šansi koje bi je stvorile slobodnom kroz borbu *za* ili *kroz* nešto...
- (35) Teška godišnja doba su *za* i *pred* premijerkom Jadrankom Kosor.
To nisu samo oni koji vise *za* ili *pred* oltarima.
- (36) ... osigurava se ekonomičnost u pripremi *za* i *tijekom* djelovanja operativnih snaga zaštite i spašavanja...
- (37) ... za proučavanje svega što je, *za* i *poslije* kiše, izmililo ispod sedmostoljetnog kamena.
... svaki bend koji drži do publike baca *za* ili *poslije* koncerta oruđa za rad (trzalice,...
- (38) ... učiti ćete o metodama depilacije, sredstvima i njezi kože *za* i *nakon* tretmana.
... riječ je o kosturima ubijenih *za* ili *nakon* Drugog svjetskog rata....

U navedenim primjerima dolazi do preklapanja referencija imenske riječi na koju se prijedlozi odnose, osobito u primjeru (32) u kojem je jedan od prijedloga pleonastičan. Zanimljivo je da se uz učestalu akuzativnu rekciju prijedloga *za* (primjeri 32 – 34), potvrđuje i instrumentalna (primjer 35), ali i genitivna (primjeri 36 – 38). Naime, prijedlogom *za* mogu se označiti tri vremenska podznačenja: poslijevremenost, istovremenost i prostorna temporalnost (usp. Glušac, 2019.). U korpusu se potvrđuje uporaba u prvim dvama podznačenjima: u primjeru (35) u značenju poslijevremenosti (*za* premijerkom), a u primjerima (36 – 38) u značenju istovremenosti (*za* djelovanja, *za* kiše, *za* koncerta, *za* tretmana, *za* rata) – kombinacijom se značenja dobiva povezivanje značenja istovremenosti i poslijevremenosti (*za* i *poslije* kiše, *za* i *nakon* tretmana) te poslijevremenosti i prijevremenosti (*za* i *pred* premijerkom), ali i pleonastičnost izraza udvajanjem značenja istovremenosti (*za* i *tijekom* djelovanja). Uporaba je genitivnih vremenskih izraza s prijedlogom značenja istovremenosti bila učestala u prvoj polovici 20. stoljeća, osobito u prvim dvama desetljećima, a s

vremenom se smanjuje te su u suvremenom jeziku izrazi *za* + G uobičajeni samo u pojedinim ustaljenim vezama (usp. Raguž, 1997.: 135.), a takvi se izrazi određuju i kao „knjiški, ponešto zastarjeli i/ili kao obilježje »biranijeg« stila“ (Pranjković, 2001.: 14.). Međutim, korpus ih potvrđuje i u svakodnevnoj uporabi, iako su izrazi sa značenjem istovremenosti učestaliji sa sekundarnim genitivnim prijedlogom *za vrijeme*, koji se također potvrđuje povezan s drugim (najčešće sekundarnim) prijedlozima vremenskoga značenja. U takvim su izrazima drugim prijedlogom označena različita vremenska podznačenja, npr. prijevremenost (39), poslijevremenost (40, 41), okovremenost (42):

- (39) ... propisati listu lijekova koji se ne smiju upotrebljavati *za vrijeme i prije vožnje*.
... trebaju li im ugljikohidrati *za vrijeme ili prije treninga*.
- (40) ... a ujedno sadržava i anesteziju *za vrijeme i nakon zahvata*.
... podrazumijeva dnevno održavanje čistoće *za vrijeme ili nakon radnog vremena...*
- (41) ... u svrhu aktivnosti u medijima *za vrijeme i poslije EWC izbora...*
... bol u zglobu *za vrijeme ili poslije kretanja*.
- (42) ... slavi svoje dane *za vrijeme i oko blagdana sv. Vida*.

Iznimni su normativno neprihvatljivi primjeri u kojima se prijedlog *za vrijeme* povezuje s drugim prijedlogom drukčije rekcije:

- (43) Uobičajen odljev kunske likvidnosti *za vrijeme i neposredno pred uskršnje blagdane* zasigurno će proći neopaženo...

Malobrojni su i primjeri u kojima se prijedlog *za vrijeme* povezuje s prijedlogom kojega drugog značenja osim vremenskog:

- (44) ... ima pravo na poštovanje osobe i zaštitu dostojanstva *za vrijeme i u svezi obavljanja poslova...*³³

Kako smo već naveli, najučestalije se prijedlog *za* s drugim prijedlogom povezuje sastavnim veznikom *i* – korpusna pretraga potvrđuje čak 27 kombinacija u kojima je prvi prijedlog *za*. Kombinacija je s prijedlogom *ili* manje, potvrđeno ih je 19, od kojih je 17 kombinacija u kojima je *za* na prvome mjestu. Znatno je manje potvrda s prijedlogom *za* na drugome mjestu. U nastavku rada donosimo tablicu s brojem korpusnih potvrda s prijedlogom *za* na prvome i na drugome mjestu i to za primjere s veznikom *i* i veznikom *ili*.

³³ Instrumentalni prijedlog *u (s)vezi s(a)* često se nepravilno skraćuje kao u navedenom primjeru te se rabi kao genitivni prijedlog (**u svezi obavljanja poslova* → *u vezi s obavljanjem poslova*): „Riječ je o pogrješci koja se već dugogodišnje potvrđuje bilo u razgovornom jeziku, bilo u jeziku javnih glasila.“ (Ham i dr., 2014.: 158.)

Tablica 1. Broj potvrda udvojenih prijedloga povezanih veznicima *i* i *ili* u korpusu *hrWac*

<i>za i x</i>	broj potvrda	<i>x i za</i>	broj potvrda	<i>za ili x</i>	broj potvrda	<i>x ili za</i>	broj potvrda
<i>za i protiv</i>	2092	<i>protiv i za</i>	24	<i>za ili protiv</i>	1436	<i>protiv ili za</i>	50
<i>za i poslije</i>	62	<i>poslije i za</i>	0	<i>za ili iz</i>	11	<i>iz ili za</i>	4
<i>za i nakon</i>	60	<i>nakon i za</i>	0	<i>za ili u</i>	5	<i>u ili za</i>	4
<i>za i u</i>	55	<i>u i za</i>	53	<i>za ili od</i>	4	<i>od ili za</i>	1
<i>za i od</i>	35	<i>od i za</i>	36	<i>za ili o</i>	2	<i>o ili za</i>	2
<i>za i iz</i>	32	<i>iz i za</i>	23	<i>za ili umjesto</i>	2	<i>umjesto ili za</i>	1
<i>za i oko</i>	22	<i>oko i za</i>	5	<i>za ili pred</i>	2	<i>pred ili za</i>	1
<i>za i na</i>	20	<i>na i za</i>	14	<i>za ili nakon</i>	2	<i>nakon ili za</i>	0
<i>za i zbog</i>	18	<i>zbog i za</i>	16	<i>za ili oko</i>	2	<i>oko ili za</i>	0
<i>za i do</i>	18	<i>do i za</i>	1	<i>za ili s</i>	1	<i>s ili za</i>	1
<i>za i s</i>	17	<i>s i za</i>	15	<i>za ili uz</i>	1	<i>uz ili za</i>	1
<i>za i o</i>	13	<i>o i za</i>	10	<i>za ili poslije</i>	1	<i>poslije ili za</i>	0
<i>za i uz</i>	10	<i>uz i za</i>	19	<i>za ili zbog</i>	1	<i>zbog ili za</i>	0
<i>za i po</i>	8	<i>po i za</i>	4	<i>za ili do</i>	1	<i>do ili za</i>	0
<i>za i prema</i>	8	<i>prema i za</i>	3	<i>za ili prema</i>	1	<i>prema ili za</i>	0
<i>za i umjesto</i>	6	<i>umjesto i za</i>	6	<i>za ili kroz</i>	1	<i>kroz ili za</i>	0
<i>za i kod</i>	6	<i>kod i za</i>	1	<i>za ili izvan</i>	1	<i>izvan ili za</i>	0
<i>za i radi</i>	5	<i>radi i za</i>	0	<i>za ili na</i>	0	<i>na ili za</i>	1
<i>za i kroz</i>	4	<i>kroz i za</i>	10	<i>za ili kod</i>	0	<i>kod ili za</i>	1
<i>za i među</i>	3	<i>među i za</i>	1				
<i>za i iznad</i>	2	<i>iznad i za</i>	0				
<i>za i pri</i>	2	<i>pri i za</i>	0				
<i>za i iza</i>	1	<i>iza i za</i>	0				
<i>za i pred</i>	1	<i>pred i za</i>	0				
<i>za i ispod</i>	1	<i>ispod i za</i>	0				
<i>za i tijekom</i>	1	<i>tijekom i za</i>	0				
<i>za i putem</i>	1	<i>putem i za</i>	0				
UKUPNO: 27	2053	17	241	17	1474	11	67

Kao što je vidljivo iz tabličnog prikaza, najučestalije su veze prijedloga *za* i *protiv*. Navedeno jedino ne potvrđuju izrazi s prijedlogom *za* na drugome mjestu: od izraza *protiv i za* učestaliji su izrazi *u i za* i *od i za*. Usporedba učestalosti pojedinih kombinacija pokazuje kako su znatno učestaliji primjeri u kojima je *za* na prvome mjestu: takvih je kombinacija prijedloga povezanih veznicima *i* i *ili* 28³⁴ s ukupno 3527 primjera. Primjera u kojima je *za* na drugome mjestu znatno je manje: kombinacija je 18³⁵ s ukupno 308 primjera. Pri traženju odgovora na pitanje postavljeno

³⁴ Jedino se prijedlog *izvan* u kombinaciji s prijedlogom *za* ne potvrđuje povezan veznikom *i*, nego samo veznikom *ili* (*za ili izvan*).

³⁵ Jedino se prijedlog *pred* u kombinaciji s prijedlogom *za* ne potvrđuje povezan veznikom *i*, nego samo veznikom *ili* (*pred ili za*).

naslovom rada, indikativnim se čini podatak da su znatno češći primjeri s prijedlogom *za* na prvome mjestu od istih parova s prijedlogom *za* na drugome mjestu. Naime, učestalija uporaba prijedloga *za* na prvome mjestu mogla bi se opravdati upravo njegovom agresivnošću, čemu zasigurno pridonose i drugi čimbenici – brojnost značenja prijedloga *za*, slaganje s trima padežima, mogućnost leksikalizacije i akuzativiziranja, kao i istaknutost na prvome mjestu u svezi dvaju prijedloga – što se potvrđuje i naglasnim osamostaljenjem (npr. *zâ i protiv njê*). Dakle, unatoč tomu što upravo drugi prijedlog rekcijски upravlja imenskom riječju, prijedlog je *za* na prvome mjestu istaknutiji, a time dolazi do izražaja i njegovo značenje, odnosno preuzimanje općega akuzativnog značenja.

Analiza primjera u kojima je prijedlog *za* na drugome mjestu također potvrđuje znatno učestalije kombinacije prijedloga različitih rekcija u normativno neprihvatljivim izrazima; u njima se prijedlog *za* potvrđuje isključivo s akuzativnom rekcijom:

- (45) O'Barry je u svojoj 40 godina dugoj karijeri radio i *protiv i za dupine*.
Nije mi namjera opredijeliti se *protiv ili za izvanredne izbore* u Hrvatskoj.
- (46) ... blagajnica radi u *i za Lisinski* u kojemu se organiziraju mnoge druge stvari...
... svojim aktivnostima pristupam vrlo osobno, čak i kad radim u *ili za institucije* ili druge kompanije.
- (47) ... da na internetu stvori mjesto okupljanja svih koji žive *od i za brodogradnju*...
- (48) Primjetno je porastao i promet roba *iz i za hrvatsko tržište*...
... ako nađete let *iz ili za Budimpeštu*, organizirajte da put do/od tamo bude autom...
- (49) ... jer grupa je tu *zbog i za članove grupe*.
- (50) Marko ima životno iskustvo u radu *s i za medije*.
Ja vjerujem u tu teoriju: *s ili za to* postoje neki drugi termini
- (51) ... učiti *o i za hobije* to je danas zbilja rijetkost.
... sudionici su (...) kreirali radionice *o ili za mlade* sa manje mogućnosti...
- (52) ... sveci posljednjih dana djeluju *umjesto i za svoje pretke*.
... gledaju u druge da učine nešto *umjesto ili za njih*.³⁶
- (53) Ne želim ulaziti u polemiku *oko i za HDZ*...
- (54) ... da li ti smatraš seks kao oblik izražavanja svojih najintimnijih osjećaja *prema i za neku osobu*?
- (55) ... da je SC s vremenom rastao, razvijao se, kompletirao i gradio puteve *do i za studenta*...
- (56) ... jer ću raditi *kod i za prijatelja*, koji mi je iskazao veliko povjerenje,
- (57) ... da ćemo ugledati biskupa koji živi *među i za svoj vjerni puk*.

Manje su učestali izrazi s pravim prijedlozima iste, akuzativne rekcije:

- (58) Ali Zakon mora biti *uz i za ljude* koji žive diljem Lijepe Naše.
- (59) Prethodne odredbe ovog Odjeljka 4 odnose se jednako *na i za dobrobit Kupi Zdravo*...
- (60) Podučavanje *kroz i za demokraciju*.

³⁶ U ovom je primjeru riječ o obličnom sinkretizmu genitiva i akuzativa zamjenice *oni* (= *njih*). U primjerima (55 – 56) riječ je o padežnom sinkretizmu genitiva i akuzativa jednine imenica muškog roda koje znače što živo (*do i za studenta, kod i za prijatelja*).

Korpusna pretraga potvrđuje i primjere sa sekundarnim prijedlozima iste rekcije: u njima se povezuju dva prijedloga istoga (pod)značenja – istovremenosti (npr. *za vrijeme, tijekom, u toku*³⁷), stoga su takvi izrazi pleonastični:

- (61) ... u mislima prolaze korake i druge radnje koje će napraviti *tijekom i za vrijeme skoka*.
- (62) ... konzumacija većih količina alkoholnih pića može izazvati razne, što ugodne, što neugodne događaje *u toku i za vrijeme jama*.

Korpusna je pretraga otkrila još jednu zanimljivost u povezivanju prijedloga, a riječ je o nizanju i povezivanju više od dvaju prijedloga, a razlog je tomu ponajprije utjecaj jezične ekonomije. Primijeni li se normativno pravilo o povezivanju prijedloga različitih rekcija, takvi se izrazi ne mogu smatrati prihvatljivima:

- (63) ... nego bi naš život trebao biti toliko sličan njezinom da živimo *sa, u, kroz i za Mariju...*
- (64) ... treba mi popis onih koje bi mi mogle biti korisne *u, za i oko vožnje...*
- (65) Ne zaboravimo da trebamo moliti *sa, za i u zajednici*.
- (66) ... daje prikaz svih potrebnih aktivnosti *prije, za i po izvršenom izvozu roba ili usluga*.
- (67) Naručen je zračni jastuk s poklopcem na volanu jer se jastuk jako ocrtao na volanu, dobio oštre rubove i naručeno je nešto *za ili oko ili na bregastom remenu ili nekom remenu...*

Potvrđuju se i primjeri u kojima se prijedlozi *za i za vrijeme* javljaju s više prijedloga iste rekcije i istoga značenja – vremenskoga, ali različitih vremenskih podznačenja: prijevremenosti, istovremenosti i poslijevremenosti:

- (68) Ugođaj *prije, za i poslije utakmice* bio je odličan.
- (69) Također bi se trebalo uzimati ponašanje *prije, za i nakon tekme...*
- (70) Posebnu pažnju kod prehrane sportaša treba obratiti na obroke *prije, poslije i za vrijeme tjelesne aktivnosti*.
- (71) SPLITSKA je policija *prije, tijekom i za vrijeme prvenstvenog susreta* između Hajduka i Međimurja na Poljudu, uhitila ukupno 30 navijača....

Uzimajući u obzir funkcionalnu raslojenost i učestalost uporabe opisanih izraza, pojedini jezični savjetnici navode da bi „valjalo razmisliti o njezinu prihvaćanju“ osobito u razgovornom i publicističkom stilu, dok su u „općejezičnome, neutralnome standardu takve konstrukcije i dalje nepoželjne.“ (Barić i dr., 1999: 280).

Zaključak

Prijedlog *za* primarni je prijedlog koji ima različita značenja – dimenzionalna i nedimenzionalna, i tri rekcije – genitivnu, akuzativnu i instrumentalnu. Osnovnim

³⁷ Izrazi s prijedlozima *tijekom, tokom, u tijeku, u toku* određuju se značenjem krozvremenosti – koje je podvrsta istovremenosti (usp. Glušac, 2019.: 68.). O normativnosti navedenih prijedloga više u Glušac (2019.: 72. – 73.).

se značenjem prijedloga *za* smatra prostorno značenje, a ističe se njegovo općeakuzativno značenje ciljnosti, namjere, namjene i sl. Mogućnosti zamjenjivanja i potiskivanja drugih prijedloga potvrdili su agresivnost prijedloga *za*, a uporaba ispred nesklonjivih riječi potvrdila je također i procese akuzativizacije (npr. *za danas, za deset, za gledati, za u grad*), gramatikalizacije (npr. *za gledati*) i leksikalizacije (npr. *za i protiv, za i protiv prijedloga*). Uzimajući u obzir jezičnu ekonomiju, kao i neujednačena (i nedostatna) normativna određenja, potvrđuje se važnost funkcionalne raslojenosti hrvatskoga standardnog jezika u propisivanju normativnosti uporabe prijedloga *za*. I konačno, na temelju analize uporabe prijedloga *za* ispred nesklonjivih riječi nameće se potvrđan odgovor na pitanje iz naslova ovoga rada.

Literatura

- Andrić, Nikola, 1911., Branič jezika hrvatskoga, Zagreb, Kraljevska zemaljska tiskara
- Babić, Stjepan, 1992. – 1993. Prijedlog *kroz* u sustavu nekih mjesnih značenja, Filologija, br. 20. – 21., str. 23. – 30.
- Badurina, Lada; Kovačević, Marina, 2001., Raslojavanje jezične stvarnosti, Rijeka, Izdavački centar Rijeka
- Barić, Eugenija i dr., 1997., Hrvatska gramatika, Zagreb, Školska knjiga
- Barić, Eugenija i dr., 1999., Hrvatski jezični savjetnik, Zagreb, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Pergamena, Školske novine
- Birtić, Matea i dr., 2012., Školski rječnik hrvatskoga jezika, Zagreb, Školska knjiga
- Blagus Bartolec, Goranka; Matas Ivanković, Ivana, 2013., *Ispred, iza, u i oko* – gdje sve mogu doći prijedlozi, Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje, god. 39., br. 2., str. 361. – 376.
- Błachowicz, Ewa, 2013., Pudelek, Plotek, Pomponik i Lansik – czyli język plotki w Internecie, Javni jezik kao poligon jezičnih eksperimenata, Kryžan-Stanojević, Barbara (ur.), Zagreb, Srednja Europa, str. 137. – 152.
- Brabec, Ivan, 1984., Sto jezičnih savjeta. Zagreb, Školske novine
- Brabec, Ivan; Hraste, Mate; Živković, Sreten, 1954., Gramatika hrvatskoga ili srpskog jezika, Zagreb, Školska knjiga
- Broz, Ivan; Iveković, Franjo, 1901., Rječnik hrvatskoga jezika, Zagreb, Štamparija Karla Albrechta
- Dulčić, Mihovil, ur., 1997., Govorimo hrvatski. Jezični savjeti, Zagreb, Hrvatski radio, Naklada Naprijed
- Frančić, Anđela; Hudeček, Lana; Mihaljević, Milica, 2005., Normativnost i višefunkcionalnost u hrvatskome standardnom jeziku, Zagreb, Hrvatska sveučilišna naklada
- Frančić, Anđela; Petrović, Bernardina, 2013., Hrvatski jezik i jezična kultura, Zaprešić, Visoka škola za poslovanje i upravljanje „Baltazar Adam Krčelić“
- Fries, Charles Carpenter, 1952., The Structure of English, Harcourt, New York, Brace and Co.
- Glušac, Maja, 2019., Vrijeme u jeziku i jezik u vremenu, Osijek, Zagreb, Filozofski fakultet Osijek, Hrvatska sveučilišna naklada
- Gortan-Premk, Darinka, 1964. – 1965., Sintagme s predlogom do s obzirom na svojstva predloga uopšte, Naš jezik, god. XII., br. 1. – 2., str. 64. – 80.

- Ham, Sanda, 2002., Školska gramatika hrvatskoga jezika, Zagreb, Školska knjiga
- Ham, Sanda; Mlikota, Jadranka; Baraban, Borko; Orlić, Alen, 2014., Hrvatski jezični savjeti, Zagreb, Školska knjiga
- Hraste, Mate, 1957., Putujem za Rijeku ili putujem u Rijeku, Jezik, god. 5., br. 3., str. 89. – 90.
- Hrvatski jezični portal, <http://hjp.znanje.hr/>
- Hudeček, Lana; Matković, Maja, Ćutuk, Igor, 2012., Jezični priručnik Coca-Cola HBC Hrvatska – Hrvatski jezik u poslovnoj komunikaciji, drugo izdanje, Zagreb, Coca-Cola HBC Hrvatska d.o.o.
- Ivić, Milka, 1957. – 1958., Sistem predloških konstrukcija u srpskohrvatskom jeziku, Južno-slovenski filolog, god. XXII., knj. 1. – 4., Beograd, Institut za srpski jezik, str. 141. – 166.
- Jojić, Ljiljana, ur., 2015., Veliki rječnik hrvatskoga standardnog jezika, Zagreb, Školska knjiga
- Jonke, Ljudevit, 1964., Književni jezik u teoriji i praksi, Zagreb, Nakladni zavod Znanje
- Lakoff, George, 1982., Categories and Cognitive Models, Trier: L.A.U.T. Series A 96
- Matković, Maja, 2006., Jezični savjetnik – iz prakse za praksu, Zagreb, Škorpion
- Matovac, Darko, 2017., Prijedlozi u hrvatskome jeziku, Zagreb, Hrvatska sveučilišna naklada
- Melvinger, Jasna, 1981., Supstandardni prijedložni infinitiv i odgovarajuća sintaktička sredstva u hrvatskom književnom jeziku, Jezik, god. 29., br. 3., str. 74. – 76.
- Melvinger, Jasna, 1988., Prijedložni padežni izrazi za + akuzativ u označavanju prostornih odnosa, Jezik, god. 36., br. 4, str. 110. – 115.
- Menac, Antica; Fink-Arsovski, Željka; Venturin, Radomir, 2014., Hrvatski frazeološki rječnik, Zagreb, Naklada Ljevak
- Pavešić, Slavko, ur., 1971., Jezični savjetnik s gramatikom, Zagreb, Matica hrvatska
- Pranjeković, Ivo, 1987., Konstrukcije s prijedlogom za ispred nesklonjivih komponenata, Jezik, god. 35., br. 1., str. 1. – 5.
- Pranjeković, Ivo, 2001., Druga hrvatska skladnja. Sintaktičke rasprave, Zagreb, Hrvatska sveučilišna naklada
- Pranjeković, Ivo, 2002., Hrvatska skladnja. Rasprave iz sintakse hrvatskoga standardnog jezika, Zagreb, Hrvatska sveučilišna naklada
- Pranjeković, Ivo, 2005., Suznačne riječi i njihove vrste, Zbornik Zagrebačke slavističke škole 2004., Zagreb, Filozofski fakultet, str. 19. – 29.
- Raguž, Dragutin, 1997., Praktična hrvatska gramatika, Zagreb, Medicinska naklada
- Rišner, Vlasta, 2001., Prijedlozi u djelima slavonskih književnika od 18. do 20. stoljeća, doktorski rad, Filozofski fakultet, Zagreb
- Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika, 1880. – 1976., knj. I. – XXIII., Zagreb, JAZU
- Šonje, Jure, ur., 2000., Rječnik hrvatskoga jezika, Zagreb, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Školska knjiga
- Silić, Josip, 2006., Funkcionalni stilovi hrvatskoga jezika, Zagreb, Disput
- Silić, Josip; Pranjeković, Ivo, 2005., Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta, Zagreb, Školska knjiga
- Šarić, Ljiljana, 1998., Metaforična proširenja značenja prostornih prijedloga, Riječ, god. 4., br. 1., str. 77. – 82.
- Težak, Stjepko; Babić, Stjepan, 2005., Gramatika hrvatskoga jezika, priručnik za osnovno jezično obrazovanje, Zagreb, Školska knjiga

- Udier, Sanda Lucija, 2006., O jeziku reklame. Jezik i mediji – jedan jezik : više svjetova – Zbornik HDPL, Zagreb – Split, str. 711. – 721.
- Veber, Adolfo, 1859., Skladnja ilirskoga jezika za niže gimnazije, Beč
- Vela, Jozo, 2019., Hrvatski za-infinitiv: izvanjsko posuđivanje ili unutarnji jezični razvoj, Fluminensia, god. 31., br. 1., str. 61. – 83.
- Vidović Bolt, Ivana, 2013., Jezična agresija u javnom govoru, Javni jezik kao poligon jezičnih eksperimenata, Kryžan-Stanojević, Barbara (ur.). Zagreb, Srednja Europa, str. 129. – 136.
- Zima, Luka, 1887., Njekoje, većinom sintaktičke razlike između čakavštine, kajkavštine i štokavštine, Djela JAZU, 7.

Sažetak

Maja Glušac, Filozofski fakultet, Osijek, mglusac@ffos.hr

UDK 81'367, znanstveni rad

<https://doi.org/10.22210/jezik.2021.68.01>

primljen 6. srpnja 2021., prihvaćen za tisak 29. listopada 2021.

Is the preposition *za* aggressive?

The preposition *za* is a primary preposition that has dimensional and non-dimensional meanings and comes with genitive, accusative and instrumental. The basic meaning of the preposition *za* is considered to be the spatial meaning, but its general accusative meaning of purpose and intention is also emphasized. Possibilities of substituting and suppressing other prepositions confirm the aggressiveness of the preposition *za*, and its use in front of immutable words confirms the processes of accusativisation, grammaticalization and lexicalization.

Keywords: language aggression, preposition *za*, grammaticalization, accusativisation

JOSIP ŠENTIJA – TIHI BORAC ZA HRVATSKI JEZIK

Nataša Bašić

Enciklopedist i leksikograf

 Josip Šentija zauzimanjem se Miroslava Krležu zapošljava 1972. u Leksikografskom zavodu, gdje ostaje do umirovljenja 1989. Članom je uredništva i recenzent gradiva pripremljenoga za tisak Leksikona JLZ, što ga je kvalificiralo da 1974. bude imenovan glavnim urednikom središnjega i najprodavanijega zavodskoga naslova – trećega izdanja Enciklopedije Leksikografskoga zavoda (Opća enciklopedija). Oko njega su se autorski i urednički okupila ugledna imena iz znanstvenih i kulturnih krugova svih naraštaja te u nj ugradila zanatska i strukovna rješenja iz prethodnih enciklopedijskih programa, uključujući i nedovršeni program Hrvatske enciklopedije Mate Ujevića, u „organskom kontinuitetu hrvatske enciklopedike u novim društvenim prilikama“ (Šentija, 2001.a.: 21.).